

Mars et Historia

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

Jaargang 52 | 2018 | Nr. 3

Mars et Historia

Mars et Historia is een veelzijdig militair-historisch tijdschrift waarin zowel militaria als historisch onderzoek aan bod komen en is een uitgave van de Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie. Mars et Historia verschijnt in de maanden maart, juni, september, december. Informatie voor het aanleveren van kopij of over het aanleveren van advertenties vindt u op onze website, www.marsethistoria.nl.

Redactieadres

E redactie@marsethistoria.nl of eindredactie@marsethistoria.nl

Redactie

Drs. Liesbeth Brama, hoofdredacteur
Drs. Ed Coumans, eindredacteur
Drs. Corstiaan Prince
Dr. Louis Ph. Sloos
Dr. Dirk Starink

Webredactie: Erwin Muilwijk

Logo: Lex Tempelman

Vormgeving en druk: MediaCenter, Rotterdam

ISSN 0928-5156

De Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie, opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij Koninklijk Besluit van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de geschiedenis, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen, en het ceremonieel van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

Bestuur

Drs. R. de Winter, voorzitter
H.A. Bresser, secretaris
Dr. W.L.M. Adriaansen, penningmeester
Mevr. drs. L. Brama
Drs. T. Broos
Ing. R. C. Kuenen
Dr. L. Ph. Sloos

Secretariaat

Nijverdalseweg 97, 7461 TC Rijssen, T 0548 52 23 42,
E info@marsethistoria.nl

Lidmaatschap

De jaarcontributie voor 2018 voor leden die geen machtiging tot inning hebben verstrekt, bedraagt € 39,50 (buitenland € 44,50). Leden die een machtiging tot inning hebben verstrekt, krijgen een korting van € 2,50. Voor meer informatie over het lidmaatschap en de vereniging, zie onze website, www.marsethistoria.nl.

Ledenadministratie

Dr. W.L.M. Adriaansen, T 076 541 20 54,
E w.adriaansen@planet.nl

Sociale media

Mars et Historia | Facebook
[@MarsHistoria](https://twitter.com/MarsHistoria) | Twitter

Inhoud

Van de voorzitter Drs. Rolf de Winter	1
Redactioneel Drs. Liesbeth Brama	3
Belegingsoefening De Vijf Eiken 1832. Sporen in het landschap Drs. Bart Beex en drs. Jan Roymans	4
Het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) en de inzet van dwangarbeiders Drs. G.J. Buth	12
Vredeskrediet voor Unifil-veteranen Marten van Harten	21
De Nederlandse militaire luchtvaart in de crisisjaren Dr. Dirk Starink	30
Tentoonstelling: Willem van Oranje als militair Drs. Corstiaan Prince	40
Boekbespreking : Verstoven Verleden drs. Liesbeth Brama	43
Literatuursignaleringen	45

Verantwoording omslagfoto's en -illustraties

Voorkant

Het legerkamp in Rijen, anoniem, 1831-1835.
Rijksmuseum, Amsterdam.

Achterkant

Lichtblauwe gevechtshelm Model 1954 met grafity,
Nederlands Detachement Verenigde Naties Unifil,
Libanon.
Nationaal Militair Museum (NMM).

prijs los nr. € 10,-

Van de voorzitter

De toekenning van dapperheidsonderscheidingen aan Nederlandse militairen voltrekt zich na zorgvuldig onderzoek door deskundigen waarin onder andere primaire bronnen, als gevechtsverslagen en debriefings, worden geanalyseerd, interviews met direct betrokkenen worden afgenomen en contra-expertise wordt gepleegd. Draagvlak binnen het “eigen” onderdeel of krijgsmachtdeel is onvoldoende, ook deskundigen van de andere krijgsmachtdelen beoordelen of een voorgedragen militair zich onderscheidend moedig heeft gedragen. Brede consensus over een voordacht is vereist. Gemeten naar het relatief beperkte aantal dapperheidsonderscheidingen dat deze eeuw aan Nederlandse militairen is uitgereikt, kan worden gesteld dat het ministerie van Defensie bepaald niet lichtvaardig besluit tot de toekenning van dergelijke onderscheidingen. Populair gezegd: er is hier geen sprake van “strooigoed”, dapperen worden in Nederland mondjesmaat op het schild gehesen.

Met deze constatering in gedachten, kan 2 juli 2018 worden geboekstaafd als een dag met een bijzondere militair-historische dimensie. Op deze dag reikte minister van Defensie Ank Bijleveld-Schouten aan veertien Nederlandse (oud-)militairen dapperheidsonderscheidingen uit. Uniek aan de gebeurtenis was dat de gedecoreerden voor het eerst in de geschiedenis afkomstig waren uit alle vier de krijgsmachtdelen: marine, landmacht, luchtmacht én marechaussee. Voor de Koninklijke Marechaussee was het bovendien voor het eerst in 65 jaar dat een van haar militairen een dapperheidsonderscheiding ten deel viel. Het terechte decor voor deze plichtigheid werd dan ook gevormd door de

Koning Willem III Kazerne in Apeldoorn – de thuisbasis van het Opleidings-, Trainings- en Kenniscentrum Koninklijke Marechaussee – ook wel bekend staand als de bakermat van de marechaussee. De bijzondere ceremonie was omgeven met een stevige dosis militair protocol: ereroffels voor de cortèges, intreden van de vaandelgroep, inspectie van de aangetreden troepen, het uitreiken van de eerbewijzen, militaire muziek en afsluitend het volkslied.

In haar toespraak noemde de minister de daden van de onderscheiden militairen “allesbehalve normaal”: ‘Deze militairen stegen boven zichzelf uit. Met gevaar voor eigen leven kwamen zij op voor de belangen van anderen. Zij deden dat in dienst van een hoger doel en onder zeer moeilijke omstandigheden.’ De onderscheidingen werden toegekend voor getoonde moed tijdens verschillende operaties boven de Balkan, in Afghanistan, in Zuid-Soedan en voor de kust van Somalië. Naast de Bronzen Leeuw (1x), het Bronzen Kruis (2x), het Kruis van Verdienste (5x) werd zesmaal het Vliegerkruis uitgereikt. Die laatste decoratie, ingesteld in 1941, is bedoeld voor militairen ‘die – gedurende één of meerdere vluchten ten behoeve van de Nederlandse Staat in een vliegtuig – zich door daden van initiatief, moed en volharding, tegenover de vijand of in verband met vijandelijke actie, hebben onderscheiden.’

De Vliegerkruizen vielen toe aan zes F16-vliegers van de Koninklijke Luchtmacht voor hun inzet tijdens NAVO-luchtacties tegen het voormalig Joegoslavië in 1999, inmiddels ruim negentien jaar geleden. Hun uiteenlopende luchtacties vonden plaats gedurende de Kosovo-

De dapperheidsonderscheidingen die op 2 juli door de minister werden opgespeld.
Ministerie van Defensie.

Enkele gedoecerde militairen tijdens de plechtigheid in Apeldoorn.
Ministerie van Defensie.

De 'kersverse' nieuwe Ridder Militaire Willems-Orde (oud)Apache-vlieger Roy de Ruiter.
Ministerie van Defensie.

crisis in het kader van operatie *Allied Force*. De vliegers kregen door de zeer gevaarlijke en zware omstandigheden (complexe operaties, vijandelijke vliegtuigen, luchtdoelgeschut en met name geleide grond-luchtdoelraketten) te maken met een grote mentale en fysieke belasting. Tot hun onderscheidende luchtacties behoorden onder meer het neerhalen van een Servische MiG-29 tijdens de eerste luchtaanval van *Allied Force*, het onder slechte weersomstandigheden op lage hoogte onder het wolkendek vliegend en onder vuur genomen door vijandelijke luchtafweer uitschakelen van een militair vliegveld in Servië en het fotograferen van eerder aangevallen doelen in een zwaar verdedigd doelgebied nabij Belgrado, terwijl de F16 gericht werd beschoten met een vijandelijke luchtdoelraket.

Hoewel de Koninklijke Luchtmacht in 2002 voor luchtacties tijdens operatie *Allied Force* al twee Vliegerkruizen in de wacht sleepte en koningin Beatrix op voordracht van de minister van Defensie in 2013 het opschrift "Kosovo 1999" als belangrijk wapenfeit toekeende aan het luchtmachtvaandel, blijkt met de uitreiking van

nog eens zes Vliegerkruizen op basis van nieuw en aanvullend onderzoek een inhaalslag te hebben plaatsgevonden. Daarmee is de rijke oogst voor het Nederlandse luchtwapen dit jaar nog geenszins ten einde. Inmiddels is bekend dat koning Willem-Alexander heeft ingestemd met een voordracht voor verlening van de Militaire Willemsorde vierde klasse aan reservemajoor-vlieger Roy de Ruiter. Deze Apache-vlieger is op 31 augustus jl. door de koning op het Binnenhof tot ridder geslagen en ontving daar Nederlands hoogste dapperheidsonderscheiding voor zijn gedreven daden van "moed, beleid en trouw" tijdens zijn uitzendingen in Afghanistan. Hiermee krijgt de luchtmacht er voor het eerst in bijna 70 jaar een nieuwe Ridder in de Militaire Willemsorde bij en is het verder een ondubbelzinnige primeur dat een helikoptervlieger deze onderscheiding ten deel valt.

Drs. Rolf de Winter,
Voorzitter

Redactioneel

Met dit derde nummer op de deurmat richten we onze blik op het komende najaar. Ik schrijf u dit Redactioneel tijdens een heuse hittegolf. De warmte doet mij denken aan een rondreis die ik dit voorjaar in Thailand mocht maken en waarbij ik het provinciestadje Kanchanaburi bezocht heb. In Kanchanaburi ligt de brug over de rivier Kwai die deel uitmaakte van de Birmaspoorweg, ook wel de dodenspoorlijn genoemd. De brug is vooral bekend uit de Engelse film *Bridge on the River Kwai* uit 1957. Deze houten "filmbrug", uit de destijds in Sri Lanka opgenomen film, heeft echter niets te maken met de huidige stalen brug die er vandaag de dag ligt. De werkelijke brug is een stalen reus die door het Japanse leger in 1942 uit het voormalig Nederlands-Indië werd overgescheept. In Thailand aangekomen heeft de Japanse genie de brug grotendeels opnieuw gemonteerd waarbij op grote schaal Chinese dwangarbeiders werden ingezet. Tijdens de aanleg van de gehele spoorlijn van Birma naar Thailand werden ook geallieerde krijgsgevangenen uit Australië, Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en Nederland ingezet. Velen van hen stierven als gevolg van uitputting, ziekte en ondervoeding. De bezoeker van de begraafplaats van Kanchanaburi kan op de gedenksteen aldaar vele Nederlandse namen terugvinden. Kanchanaburi maakt op de hedendaagse bezoeker een wat vergeten indruk. Met het overlijden van de laatste generatie oorlogsveteranen wordt de plaats voor de westerse toerist zo langzamerhand een vergeten *lieu de memoire*. Wat wel opviel was het groeiend aantal Chinese bezoekers van de provinciestad. Zouden zij net als de westerse toerist ook wellicht op zoek zijn naar de sporen van hun overleden voorouders die gedwongen aan de brug moesten werken? Het was een vraag die mij na het bezoek bezighield.

Het onderwerp dwangarbeid is tevens een thema dat terugkomt in deze uitgave van *Mars et Historia*. Geertjaap Buth onderzoekt een niet zo fraai aspect van onze koloniale geschiedenis: de inzet van dwangarbeiders bij het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) aan het einde van de negentiende eeuw. Het is een onderwerp dat in het verleden niet zo vaak belicht is en het artikel is een goede inleiding op het onderwerp. Verder nemen Bart Beex en Jan Roymans ons terug in het archeologische verleden van Brabant en dan met name het legerkamp dat in 1832 in Rijen was opgeslagen. In een boeiend artikel laten zij ons zien dat het landschap nog vele geheimen met zich meedraagt. Marten van Harten vertelt ons meer over de Nederlandse "Nobelprijs voor de Vrede", de Carnegie Wateler Vredesprijs. Met de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog op het netvlies

bepaalde de Haagse bankier en filantroop Johan Wateler in 1916 dat zijn erfenis ten goede moest komen aan een fonds voor een naar hemzelf vernoemde vredesprijs. Marten van Harten belicht deze vredesweldoener. De uitreiking van de prijs in 1986 aan het Nederlandse detachement van *United Nations Interim Force in Lebanon* vormt daarbij het startpunt van het artikel. Verder neemt Dirk Starink ons mee naar de toestand van de Nederlandse militaire luchtvaart begin jaren 1930. In een gedegen artikel worden de dilemma's van de bezuinigingen gedurende de crisisjaren voor het voetlicht gebracht. Verder belicht Corstiaan Prince op originele wijze de tentoonstelling *Willem van Oranje als militair* in het Nationaal Militair Museum. Hij heeft daarvoor de samenstellers Jeroen Punt en Louis Sloos geïnterviewd. Uw hoofdredacteur heeft zich tot slot verdiept in het onderwerp archeologie. In het pas verschenen boek *Verstoven Verleden* worden aan de hand van opgravingen in het Zuid-Hollandse duin verschillende aspecten van de Atlantikwall belicht.

Ik wens u veel leesplezier!

Drs. Liesbeth Brama
Hoofdredacteur

De brug over de rivier Kwai in Kanchanaburi, Thailand.
Foto Liesbeth Brama.